

МІСТО ЛУГАНСЬК ВИВЧЕННЯ ДУМКИ ПІДПРИЄМЦІВ

проведене

Експертним Комітетом з стратегічного розвитку

спільно з

Проектом „Економічний розвиток міст" (ЕРМ)

за підтримки

USAID | UKRAINE
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Липень 2006 р.

Зміст:

I.	ВСТУП	3
II.	МЕТОДОЛОГІЯ	3
III.	УГАЗАЛЬНЕНІ ВИСНОВКИ	4
IV.	РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ	5
	1. Статус підприємства	5
	2. Загальний стан бізнесу	5
	3. Споживачі	7
	4. Питання трудових ресурсів і зайнятості	7
	5. Інформація про об'єкти бізнесу	9
	6. Послуги, що надаються органами місцевої влади	12
	7. Критично важливі питання	14
	8. Загальні враження	15
V.	РЕЗЮМЕ	16

ВИВЧЕННЯ ДУМКИ ПІДПРИЄМЦІВ

I. ВСТУП

У Луганську 2006 р. було проведене вивчення думки підприємців серед працедавців Луганська. Дослідження було проведене в рамках роботи, спрямованої на економічний розвиток на основі громади і стратегічне планування майбутнього міста. Мета цього опитування полягала в тому, щоб зібрати для членів Експертного Комітету з стратегічного розвитку корисну і достовірну інформацію стосовно думки тих, хто здійснює інвестиції і створює робочі міста в місті. Включені до опитування запитання стосувалися історії та нинішнього стану підприємств, характеру їх підприємницької діяльності, проблем кадрового забезпечення і зайнятості, інформації про наявність виробничих потужностей, про послуги органів влади та відносини з ними і про загальне враження про місто як місце здійснення господарської діяльності.

II. МЕТОДОЛОГІЯ

Загалом станом на 24 липня 2006 р. було завершено опитування 114 підприємств. До переліку компаній, які взяли участь в опитуванні, були включені найбільші працедавці міста, а також вибірка малих і середніх підприємств. На 114 опитаних компаній загалом працює 31 722 робітника. Одна компанія має майже 8000 працівників, шість підприємств – понад 1 000 кожне, і на сім підприємствах працює більш як по 500 робітників. Чотирнадцять інших фірм мають від 250 до 499 працівників. В ході опитування отримано також відповіді 36 середніх підприємств з кількістю працівників від 50 до 249 людей, а також 50 малих підприємств, де працює не більше 49 робітників. У цьому звіті представлені агреговані відповіді всіх підприємців.

Щоб спонукати працедавців давати повні і відверті відповіді на запитання анкети, вони одержали запевнення в тому, що в цьому звіті не будуть вміщені посилання на конкретні підприємства і буде збережена конфіденційність анкет.

У відповідях підприємств, що представляють різні галузі економіки (важка промисловість; машинобудування; легка промисловість (головним чином харчова й текстильна галузі); будівництво; вугільна галузь, сфера послуг і торгівля) були виявлені значні відмінності, що підтверджується в багатьох проаналізованих даних

Група з 4 підприємств, де зайняті 2 656 працівників, і які перебувають у власності іноземних осіб, аналізувалася окремо.

Хоча опитування 114 підприємств не може повністю відобразити думку всіх підприємницьких кіл Луганська, опитані підприємці представляють значну частину місцевої економіки – традиційних працедавців, а також сектора малих і середніх підприємств, який зараз зростає.

III. УГАЗАЛЬНЕНІ ВИСНОВКИ

1. У місцевій економіці спостерігаються ознаки консолідації після недавніх процесів реструктуризації, що супроводжувалися створенням і розвитком малих і середніх підприємств. Важливу роль у місцевій економіці Луганська відіграють “традиційні” великі підприємства машинобудування, вугільної та легкої промисловості, які є головними працедавцями для місцевої робочої сили. Місцеві підприємства не задоволені загальною економічною ситуацією в Україні, високою вартістю енергоносіїв, сировини, матеріалів та комплектуючих, а також недосконалим законодавством. Підприємства потерпають від застарілих технологій та проблем кадрового забезпечення.
2. Загальна кількість працівників на підприємствах – респондентах становить 31 832 осіб (порівняно з 31 696 минулого року), а впродовж двох наступних років планується створити понад 1455 нових робочих місць. Лідерами в створенні робочих місць є підприємства легкої промисловості та машинобудування, за якими йдуть деякі будівельні компанії.
3. Значна частина опитаних підприємців (переважно представники малих і середніх підприємств) обслуговують, головним чином, місцевий та регіональний ринки. З іншого боку, показник експортної орієнтованості місцевої економіки є вищим за середній по Україні. Загальна орієнтованість на експорт складає 33%, основним предметом експорту є продукція машинобудування та легкої промисловості. 31% продукції реалізується в межах області, 36% – в інших областях України.
4. До числа позитивних результатів можна віднести те, що підприємці оцінили якість 21% своєї робочої сили на “відмінно”, а 46% – на “добре”, що свідчить про належний рівень задоволеності робочою силою. Частка “задовільних” працівників становить 30%, і 3% працівників одержали оцінку “погано”. Середня зарплатня в 2005 р. зросла до 847 грн на місяць. П’ятдесят шість підприємств відчувають брак робітників і службовців з необхідними навичками, головним чином у технічній та адміністративній сферах, або очікують проблеми із кваліфікованою робочою силою найближчими роками.
5. Сімдесят сім із 114 підприємств планують модернізувати або вдосконалити наявні в них виробничі потужності з метою розширити свій бізнес у Луганську шляхом оновлення наявних приміщень або будівництва нових, переважно в 2006 р. Загальна сума інвестицій може скласти 147 262 000 грн. Тридцять два підприємства розглядають можливість розширити свій бізнес поза межами Луганська. Водночас, сімнадцять підприємств підприємство планує перенести бізнес із Луганська в пошуках кращих умов для свого виробництва.
6. Загалом, якість послуг місцевих органів влади була оцінена не дуже високо (в середньому на 2,77 за 4-бальною шкалою, де найвищим балом є “1”). Серед проблем, які були названі підприємцями, як такі, що потребують вирішення, часто згадувалося утримання шляхів, збір та вивіз сміття.
7. Чотири із 114 підприємців оцінили якість роботи місцевих органів влади на “відмінно”, двадцять п’ять – на “добре” і сорок п’ять – на “задовільно”. Тринадцять підприємців поставили роботі органів влади міста оцінку “погано”. Водночас, більшість респондентів визначали, що якість роботи місцевих органів влади, які склалися після виборів, їм ще важко оцінювати.
8. Думки підприємців Луганська про бізнес-клімат у цьому місті не були більш позитивними. Два підприємця оцінили регіон на “відмінно”, але тридцять три вважають Луганськ “добрим” місцем для бізнесу, а п’ятдесят – “задовільним”. На

Вивчення думки підприємців

думку п'ятнадцяти респондентів, Луганськ є “поганим” місцем для підприємницької діяльності. Як найбільш позитивні підприємці оцінюють такі чинники: географічне місцерозташування, наявність ресурсів і сприятлива діяльність нових місцевих органів влади.

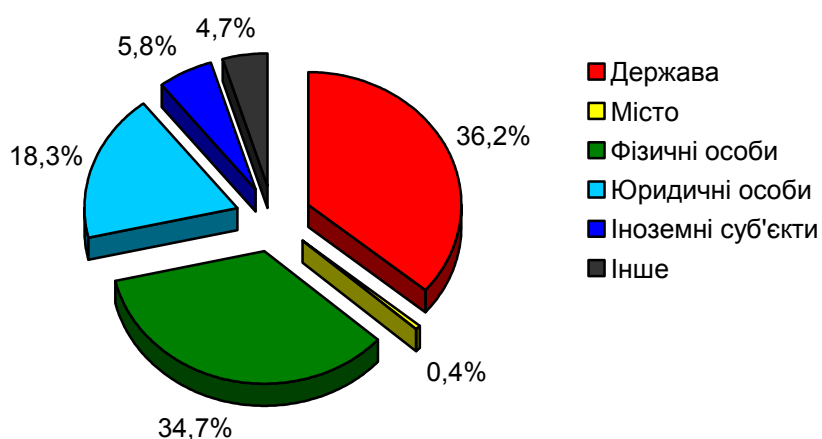
9. Підприємці поділяють думку про те, що місцева економіка може змінитися на краще завдяки капітальним інвестиціям (розвиток комунальної інфраструктури), будівництву житла, ефективнішій місцевій співпраці (розвиток МСП та інфраструктури для бізнесу) та зовнішнім ресурсам (залучення інвестицій). Однак багато хто вважає дуже важливими й окремі аспекти якості життя.

IV. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

1. Статус підприємств

Сімдесят сім із 114 підприємств були засновані після 1990 р. Значна частина новостворених підприємств – це переважно малі та середні підприємства сфери торгівлі, послуг, будівництва і, частково, харчової промисловості, тоді як традиційні підприємства представлені машинобудівними підприємствами, підприємствами важкої промисловості та іншими великими працедавцями, деякі з яких були створені на початку ХХ століття або навіть іще в ХІХ сторіччі. Значна частина (36%) підприємств, які представляють, головним чином, машинобудування та будівництво, досі залишаються в державній власності (дивись графік 1). 3-поміж опитаних підприємств 53% належать юридичним і фізичним особам – резидентам України, а два підприємства (вони представляють 0,4% опитаних). Іноземний капітал представлений лише у 4-х підприємств міста.

Графік 1. Структура власності

2. Загальна інформація про підприємства в цілому

Дуже важливе місце в місцевій економіці належить машинобудуванню. Дослідження виявило, що доволі стабільно працює вугільна, легка та харчова промисловість, значні обсяги продукції якої йдуть на експорт. В обробній промисловості і

Вивчення думки підприємців

машинобудуванні спостерігаються ознаки консолідації, але обсяги випуску продукції залишаються низькими. Продукція і послуги підприємств будівельної галузі, торгівлі та сфери послуг природно споживаються на місцевому ринку в межах області та інших регіонах; більшість цих підприємств демонструють зростання обсягів продажів. Новим явищем місцевої економіки є різноманітна група малих та середніх підприємств. Створені місцевими підприємцями після 1990 р., вони переважно задовольняють різноманітні потреби підприємств, домогосподарств і населення області.

Підприємців попросили назвати чинники, які справляють негативний вплив на їхній розвиток – зараз і в майбутньому (див. графік 2). У порядку пріоритетності це такі чинники: (1) загальна економічна ситуація є найважливішим фактором; його назвали 66% підприємств транспорту і житлово-комунального господарства (75%); (2) висока вартість енергоносіїв, а також матеріалів і комплектувальних (49/46%) є значною проблемою для підприємств транспорту та житлово-комунального господарства; (3) застаріла техніка і недосконале законодавство: обидва ці чинники назвали в середньому 40% підприємців, але серед представників обробних підприємств 85% назвали застарілу техніку, а 56% – недосконале законодавство. Конкуренція з боку місцевих підприємств була названа 37% респондентів, а от конкуренція з боку іноземних підприємств на думку жодного з респондентів не є проблемою, попри те, що місцевій економіці притаманний відносно високий рівень експорту.

Графік 2. Перешкоди, які заважають подальшому розвитку

Перспективи більш тісної співпраці з Європейським Союзом / вступу до ЄС сприймаються радше нейтрально, хоча підприємці свідомі потенційних негативних наслідків цього. Основними перевагами започаткованого процесу інтеграції підприємці вважають більш стабільний бізнес-клімат (39%), кращий правовий захист (39%) та стабільний ринок капіталу.

З іншого боку, 63% підприємств очікують, що це посилить конкуренцію з боку іноземних компаній, а 59% вважають, що покладе край „перевагам, пов’язаним із низькими витратами”. Як чинники, що можуть негативно вплинути на розвиток місцевого бізнесу та його продуктивність, були названі необхідність додаткових інвестицій, щоб адаптуватися до нових умов, нерозривно пов’язана з перевагами інтеграції (цей чинник

Вивчення думки підприємців

назвали 39% підприємців), а також суворі правила щодо сприяння бізнесу з боку держави (20%).

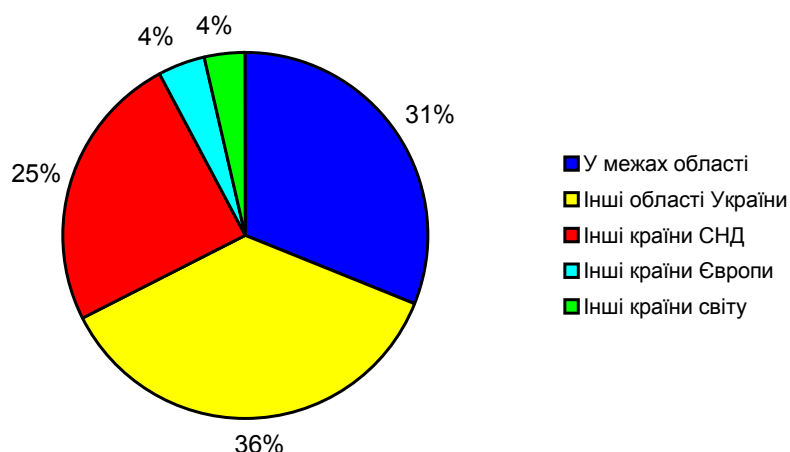
3. Споживачи

Сто чотири підприємців погодилися поділитися інформацією про обсяги збуту, а також географічний розподіл своїх клієнтів (графік 2). Лише тридцять підприємств повідомили, що вони експортують частину своїх товарів та послуг (СНД – 39,8%, інші країни Європи 0,1%, інші країни світу – 0,6%). 47% загального обсягу збуту реалізується в межах області, а 12% місцевих товарів та послуг вивозяться до інших областей України. Ці показники свідчать про те, що місцеві підприємства потенційно спроможні експортувати свою продукцію, але вони поки що не зуміли проникнути на „важкі” ринки Західної Європи та інших країн світу.

Більшість підприємств очікують стійкого підвищення обсягів продажів (часто більш як на 20%) у 2005 р., однак середній показник обсягів продажів у розрахунку на одного працівника перебуває на рівні близько 61 000 грн, що свідчить про необхідність подальшого нарощування продуктивності.

Прив'язка до клієнтів розглядається 29 підприємств як основна причина, щоб займатися своєю підприємницькою діяльністю саме в Луганську; 24 підприємці зазначили, що вони можуть знайти в цьому місті кваліфіковану робочу силу, а 21 підприємець повідомив, що має постачальників сировини і комплектувальних (17), які розташовані в даному регіоні.

Графік 3. Експортна орієнтованість місцевої економіки

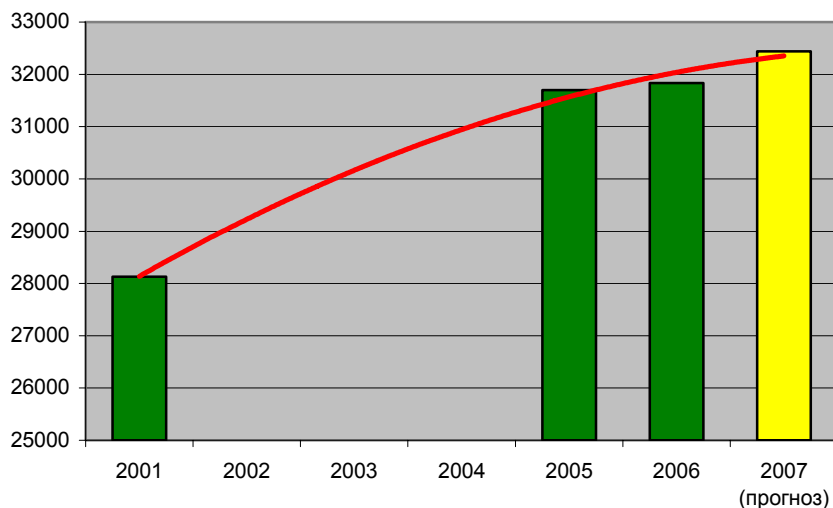
4. Працівники і робоча сила

Загальна кількість штатних працівників, зайнятих на 114 підприємствах, включених до опитування, складає 31 832 особи; динаміка зайнятості така: п'ять років тому цей показник становив 28 129, а торік – 31 696. Русійною силою створення

Вивчення думки підприємців

робочих місць були малі та середні підприємства, тоді як низка великих працедавців кількість робочих місць скоротили.

Графік 4. Тенденції щодо зайнятості

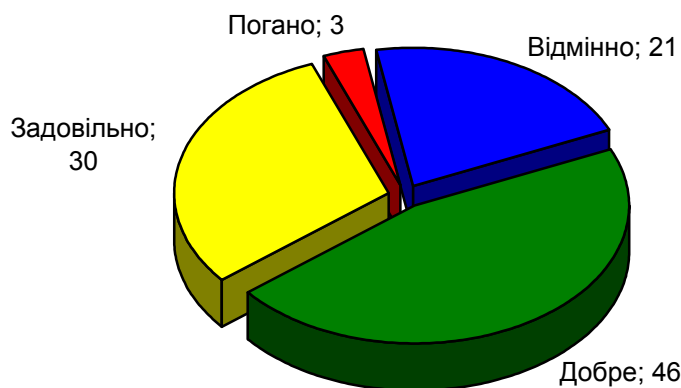

Ця тенденція, схоже, залишається, на запитання про майбутню зайнятість підприємці відповіли, що планують створити майже 1450 нових робочих місць. Дуже позитивним є те, що кількість створюваних робочих місць майже рівномірно розподілена між галузями. Цього року частка випускників вузів досягла рівня 15,9%.

У 2006 р. середня кількість працівників в розрахунку на одне підприємство з числа включених до дослідження склала 279, тоді як у 2001 р. цей показник становив 296. Відповідно до наявних тенденцій, наступного року він зросте до 287. Одержані дані, що стосуються питань зайнятості, також свідчать про необхідність урівноваженого підходу при здійсненні зусиль, спрямованих на стимулювання розвитку місцевої економіки.

Рівень задоволення працедавців якістю робочої сили є дуже високим. Загалом, 17% працівників оцінюються на відмінно, 59% – добре, 23% – задовільно, а 1% – погано (графік 5). Найнижчою частка працівників, оцінюваних на відмінно, є будівництві (7%). На підприємствах важкої промисловості 84% працівників оцінюються як відмінні або добрі. Важливо зберегти як мінімум цей рівень оцінки, оскільки наявність кваліфікованої робочої сили належить до числа основних причин, з яких підприємці розташовують свій бізнес у Луганську.

Графік 5. Ступінь задоволеності якістю робочої сили

Середньомісячна зарплатня, яку фактично виплачують на підприємствах, які взяли участь в опитуванні, цього року в середньому складає 847 грн., тоді як у 2005 р. вона становила 742 грн. Найнижчою є середня зарплатня в машинобудуванні і сфері послуг (770 грн), а найвищою – в вугільній промисловості (1056 грн). Зарплатня в місцевій економіці варіює від 350 до аж 1 600 грн на місяць.

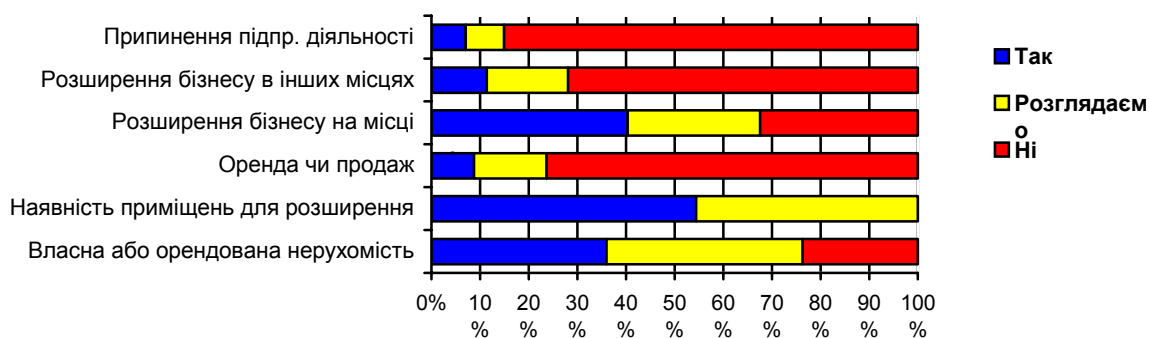
Попри високий рівень задоволеності якістю робочої сили, 56 підприємств відчують нестачу кваліфікованої робочої сили, а 12 очікують проблеми такого роду в майбутньому. Кваліфіковані спеціалісти технічних професій – як з вищою освітою, так і кваліфіковані технічні працівники – називалися найчастіше як такі, що їх бракує (зараз або потенційно).

Серед дуже позитивних результатів дослідження можна назвати те, що представники 28 підприємств повідомили про наявність на них науково-дослідницьких відділів із загальною чисельністю 745 працівників.

5. Інформація про наявність виробничих потужностей для підприємницької діяльності

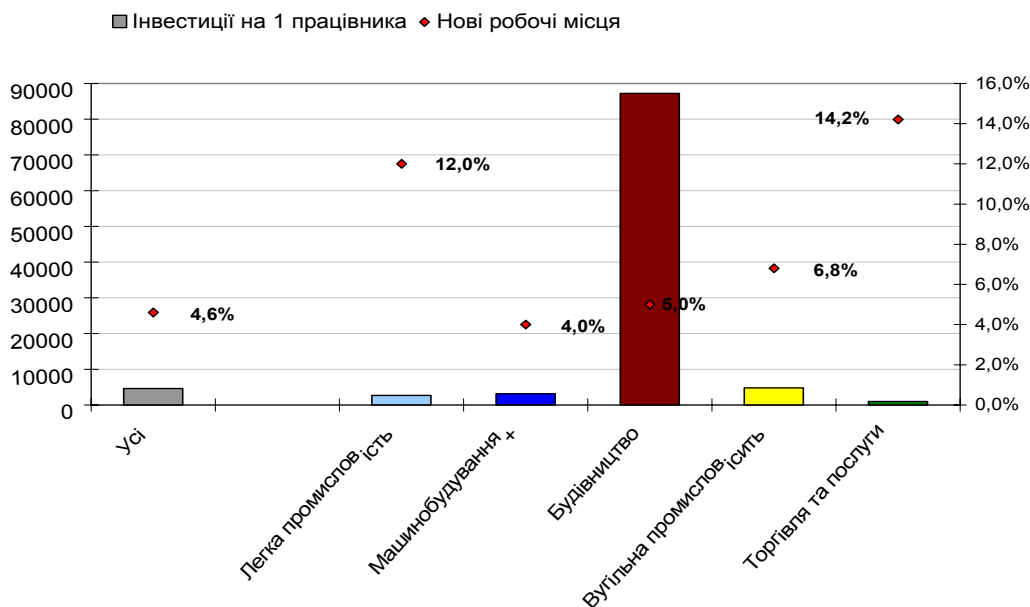
Ситуація у цій сфері видається задовільною (див. графік 6). Як правило, підприємства володіють спорудами (або орендують їх) і мають право землекористування. Більшість із них мають достатні потужності для розширення підприємницької діяльності. Сімнадцять підприємств зараз або в майбутньому має намір перенести свою діяльність за межі Луганська, а 32 – розширити свою діяльність в інших адміністративно-територіальних одиницях України або за кордоном. З іншого боку, 27 підприємств готові (зараз або в майбутньому) запропонувати частину своїх приміщень для оренди або продажу.

Графік 6. Інформація про наявність нерухомості

Нинішня якість будівель і технологій видається не дуже високою, саме тому багато підприємств планують значні інвестиції в розвиток виробничих потужностей. 77 підприємств планують модернізувати або покращити наявні виробничі приміщення і/або технології, переважно в наступні кілька років. Планується інвестувати близько 147 млн грн і створити 1455 нових робочих місць. Підприємства вугільної промисловості, машинобудування, та будівництва, та підприємства яких планують найбільші інвестиції. Однак підприємства важкої промисловості не надали інформації про свої інвестиційні плани, тому насправді інвестиційна діяльність може виявитися вищою.

Графік 7. Інвестиції в розрахунку на одного працівника і створення нових робочих місць

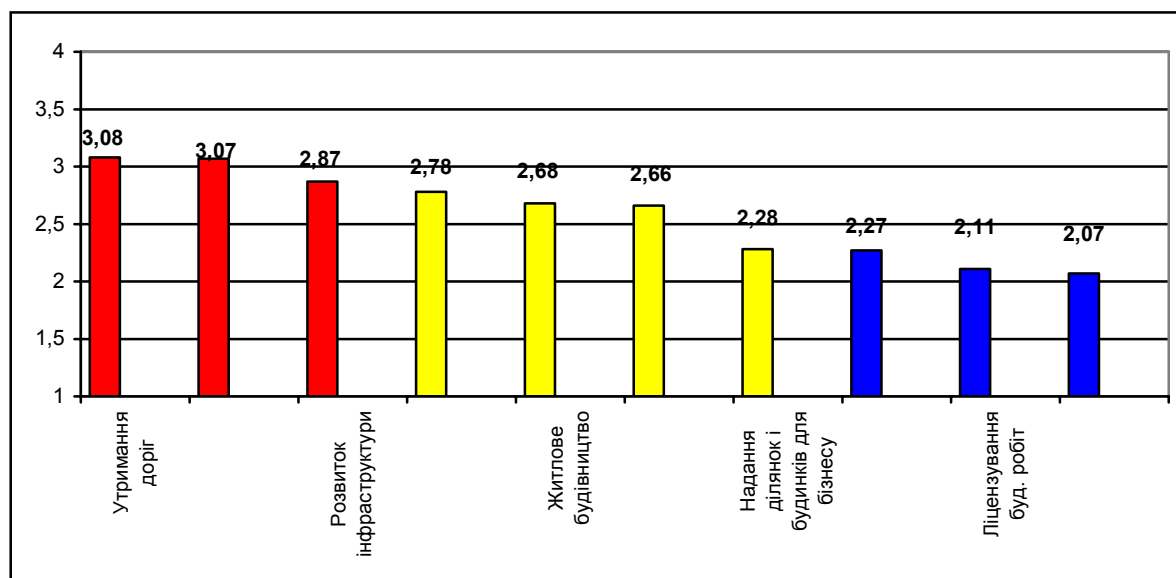
6. Послуги органів влади та відносини з ними

Підприємствам було запропоновано оцінити за 4-бальною шкалою (1 – відмінно; 4 – погано) дев'ять послуг, які надаються їм органами місцевого самоврядування міста. В

Вивчення думки підприємців

середньому ці послуги одержали не дуже високу оцінку – 2,58 (див. графік 8). Найбільший рівень задоволення був висловлений щодо такої послуги, як ліцензування і надання дозволів на ведення бізнесу (2,07), на другому місці – ліцензування і надання дозволів на будівельні роботи (2,11). Підтримка малих і середніх підприємств була оцінена позитивно.

Графік 8. Послуги органів місцевого самоврядування

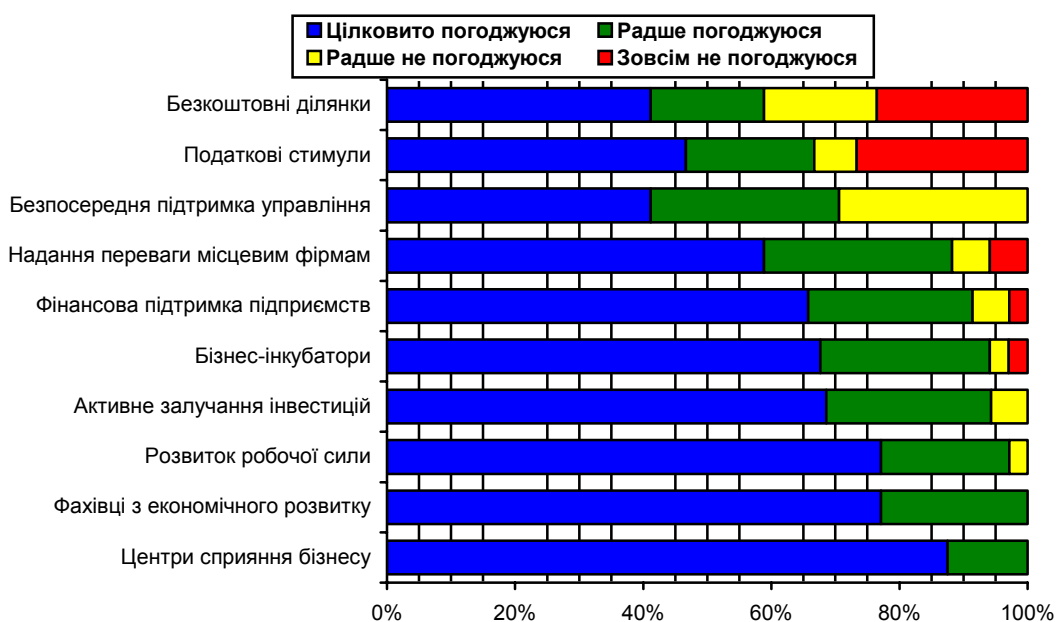
Підприємці не задоволені утриманням доріг (3,08), житловим будівництвом (3,63) та сбором та вивезення сміття (3,07). Результати оцінки були доволі рівномірними та збалансованими, і відмінності в оцінці різними підприємцями цих послуг були незначними.

Загалом, відповіді вказують на те, що підприємці рекомендують здійснити ініціативи, головним чином, у сферах утримання доріг і вивезення сміття. Ці дві сфери є явними “рекордсменами”. Крім цих сфер, багато підприємців наголошують на необхідності розвитку інфраструктури та підтримки МСП.

Поряд із цим, підприємцям було запропоновано назвати, які послуги мають надавати місцеві органи влади (та Відділ економічного розвитку) суб’єктам підприємницької діяльності, котрі працюють у Луганську. Графік 9 показує, що підприємці активно вітають майже всі види підтримки, запропоновані їм на вибір. Підприємства підтримують ідею створення Центру підтримки бізнесу та роботу фахівців з економічного розвитку, розвиток робочої сили, а також активне залучення інвестицій. На один із викликів успішного розвитку МСП можна було б відповісти створенням бізнес-інкубатора.

На відміну від інших східноєвропейських країн, місцеві підприємці не підтримують ідею будівництва і надання безкоштовних ділянок – вони не вбачають гарантій того, що ті, хто отримав би ці субсидії, справді почали б створювати нові робочі місця. Фінансова підтримка підприємств (гарантії за кредитами) одержала б якнайбільше схвалення – це пов’язано із згаданими вище проблемами з наявністю фінансування.

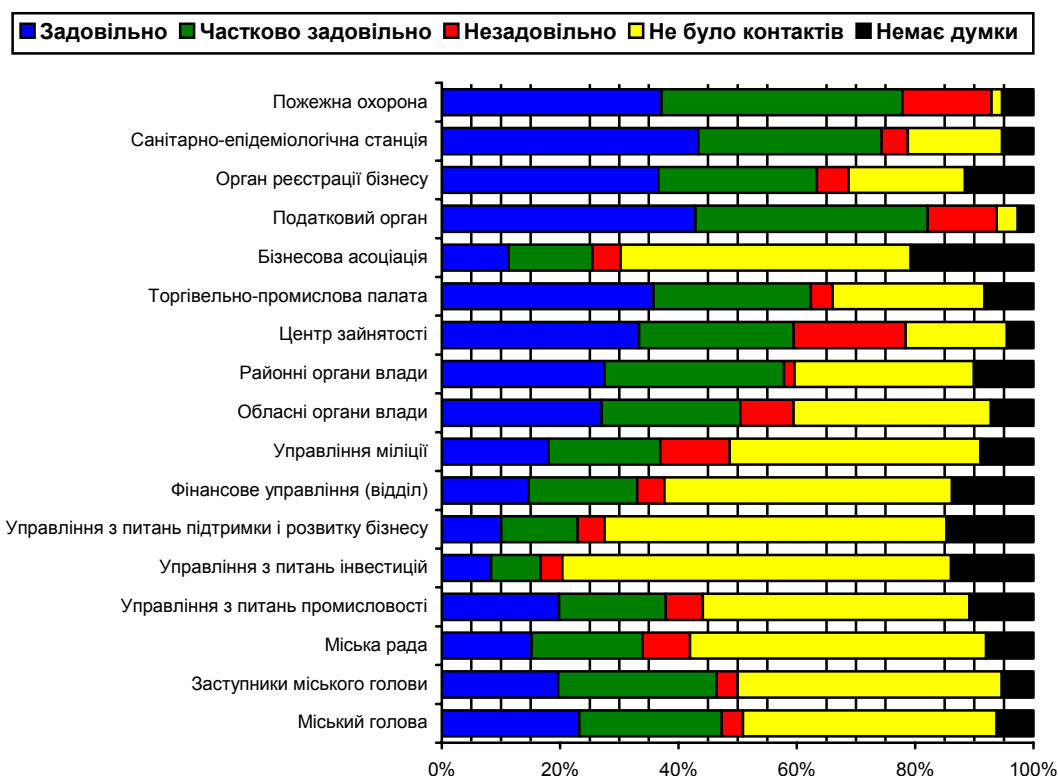
Графік 9 . Послуги, що надаються Департаментом економічного розвитку

Підприємці оцінювали контакти з посадовими особами та організаціями органів влади. Як видно з даних, наведених на графіку 10, результати є доволі позитивними. Органи реєстрації бізнесу і навіть податкові органи, пожежна охорона та санітарно-епідеміологічна станція одержали позитивні оцінки. Опитування свідчить про обмеженість контактів підприємців з Відділом з питань інвестицій, Управлінням з питань підтримки і розвитку бізнесу та бізнесовою асоціацією.

Багато коментарів, які зробили підприємці, можна узагальнити в одному реченні: “Надто багато бюрократії, недостатня компетентність, забагато непотрібної звітності, процедури відбирають дуже багато часу, а органи влади часто ставляться до підприємств не так, як належить ставитися до клієнта (і платника податків)”.

Графік 10. Контакти з органами влади

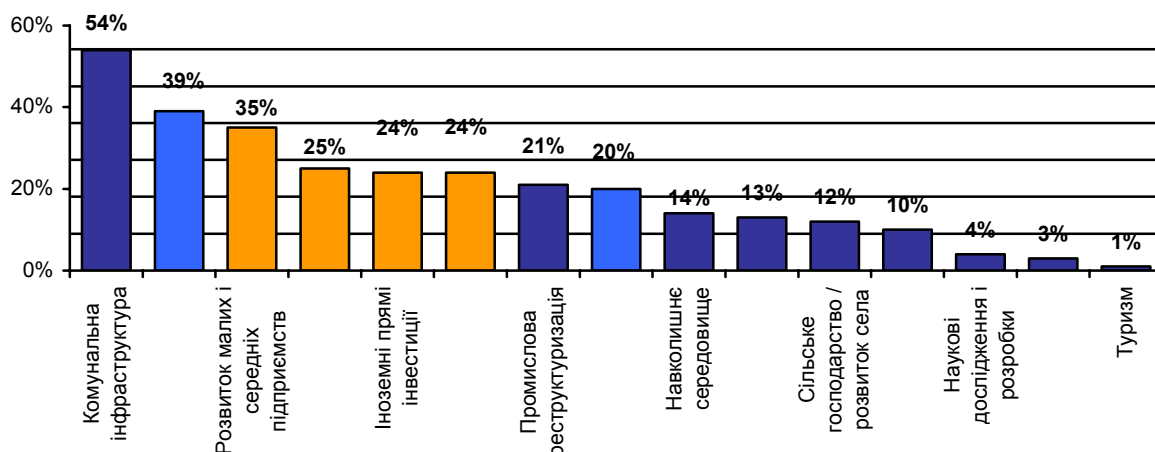

7. Критично важливі питання

Коли підприємцям було запропоновано вибрати не більше трьох найкритичніших першочергових питань, на яких слід зосередити увагу в стратегічному плані міста, вони дали такі відповіді:

- Комунальна інфраструктура (шляхи, електро-, газо- та водопостачання) (54%) – це питання одержало найбільшу підтримку з боку представників малого бізнесу;
- Питання будівництва житла – це питання посіло друге місце – 39% голосів, найбільша частка з яких припадає на підприємства будівельної галузі;
- Розвиток МСП, яким рекомендують приділити увагу переважно представники малих та середніх підприємств, одержали 35% голосів;
- Питання розвитку інфраструктури для бізнесу вважають пріоритетними 25% підприємств;
- Питання прямих іноземних інвестицій та підготовка і перепідготовка робочої сили (24%) одержало найбільшу підтримку з боку представників підприємств машинобудування та переробної промисловості;
- Зайнятися промисловою реструктуризацією рекомендували 21% респондентів;
- Якість життя у Луганську хвилює 20% респондентів;
- Питання навколишнього середовища обрали 14% підприємців;
- Соціальні послуги визначили як пріоритетні 13% респондентів;
- Питання розвитку села вважають пріоритетним 12% підприємців;
- Транспорт – це питання було обране 10% респондентів.

Графік 10. Критично важливі питання

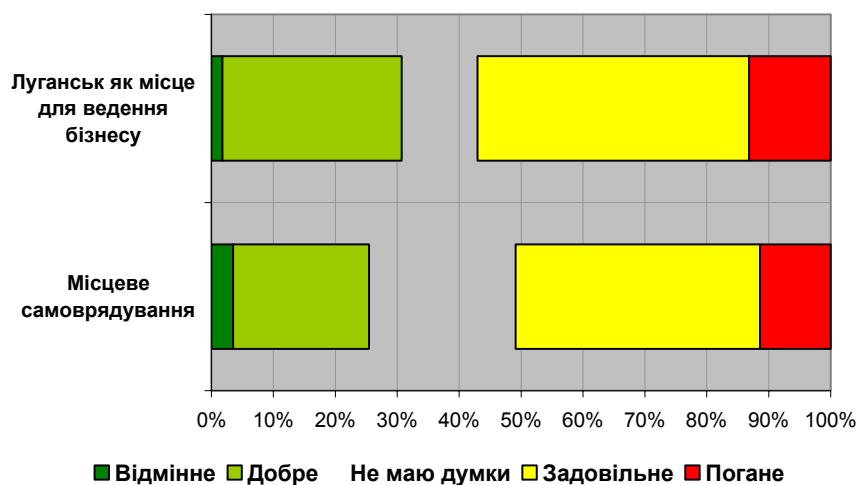

З іншого боку, кілька питань були названі менше п'яти раз; серед них: наукові дослідження і розробки, туризм та освіта.

9. Загальні враження

Підприємцям було запропоновано поділитися своїми загальними враженнями від роботи органів влади Луганська. Чотири із 114 підприємців оцінили якість роботи місцевих органів влади на "відмінно", двадцять п'ять – на "добре" і сорок п'ять – на "задовільно". Тринадцять підприємців поставили роботі органів влади міста оцінку "погано". Як зазначено в розділі "Основні одержані результати" (п. 7), відповіді були не досить позитивними, що пов'язується з оцінкою респондентами діяльності попередньої влади. Погляди на бізнес-клімат Луганська були дещо більш позитивними. Два підприємця оцінили регіон на "відмінно", але тридцять три вважають Луганськ "добрим" місцем для бізнесу, а п'ятдесят – "задовільним".

Графік 11. Загальна думка

Вивчення думки підприємців

Серед прикладів позитивних аспектів бізнес-клімату Луганська, наведених підприємцями, найчастіше згадувалися такі:

- До влади прийшла команда, яка буде підтримувати бізнес;
- Географічне розташування – близькість до кордону;
- Наявність ресурсів; транспортна інфраструктура;
- Місцева робоча сила; працьовиті люди;
- Місто – промисловий центр області.

Негативні чинники, названі підприємцями Луганська, переважно стосувалися якості законодавства, яке становить загальну проблему. Серед проблем, пов'язаних із даним місцем ведення бізнесу, підприємці назвали такі:

- Непридатна робота попередньої обласної та міської влади;
- Низький рівень кваліфікації спеціалістів;
- Недостатньо розвинена інфраструктура;
- Високий рівень конкуренції на місцевому ринку.

V. РЕЗЮМЕ

Це дослідження бізнес-клімату відображає акумульовані думки підприємницької громади Луганська. Її колективне ставлення до міських органів влади матиме значний вплив на те, чи відбуватиметься зростання його економіки, чи вона зазнає стагнації або спаду. Цей звіт допоможе експертному Комітету з стратегічного розвитку в його роботі і буде корисним для місцевих органів влади в їхніх зусиллях, спрямованих на підтримання та покращення бізнес-клімату міста.

Працівники проекту “Економічний розвиток міст” хотіли б висловити вдячність усім працедавцям, які поділилися своїми думками і надали корисну інформацію, а також усім членам експертного Комітету стратегічного розвитку, які приділили свій час проведенню опитування.